

Розділ перший

1950 – Приїзд до Канади

Жінці, яка казала, що вона моя мати, було так зле на кораблі з Європи, що майже весь час вона носила на шиї пакет на випадок нудоти. Чоловік, якого я називала батьком, роком раніше переїхав у Канаду. Він працював у різних містах країни в пошуках місця, що могло б стати нашим домом. Він написав нам, що оселився у Брантфорді, Онтаріо, бо вподобав дерева та дві українські церкви. І ливарний завод, який дав йому роботу, а це означало – ми матимемо що їсти.

Оскільки Марусі було зле на кораблі, більшість часу вона провела внизу. Я не люблю перебувати в замкненому просторі, тому давала їй спокійно спати. Мені ж залишилося багато часу на самоті, а я їй не була проти. Я бігала сходами на верхню палубу, нахилялася через перила і спостерігала, як далеко піді мною піниться вода. Одного разу

я перелізла через перила й сіла на край, звівши ноги над відкритою водою. Насолоджувалася чистим прохолодним повітрям. Я пробула там менше хвилини, коли матрос схопив мене за талію і повернув на безпечне місце. Він кричав на мене мовою, яка не була ні українською, ні їдишем, ні німецькою, ні російською. Англійською вона також не була. Гадаю, він сказав мені, що я несповна розуму таке виробляти. Я не почувалася несповна розуму. Нарешті я була сама під відкритим небом, хоча б мить. Здавалося, це свобода.

Коли корабель прибув у порт Галіфакс, я пішла за Марусею по трапу. Я так звикла до похитування моря, що, коли мої ноги торкнулися канадської землі, я подумала, ніби й вона рухається. Щоб не впасти, я мусила вхопитися за стовп. Маруся теж не трималася твердо на ногах. Вона несла валізу й не могла дістатися до стовпа, тому я схопила її за руку, а тоді ми пішли до кінця довгої колії іммігрантів, що звивалася, ніби змія.

Попереду черги стояли чоловіки в уніформі й опитували кожного новоприбулого. Це лякало мене до німоти. Про що вони мене запитують? Що я могла їм сказати? Маруся заспокійливо стиснула мені руку.

– Не забудь називати мене мамою.

Коли черга дійшла до нас, офіцер глянув на наші документи, а потім нахилився до мого лица. Його

грубувате обличчя було добрим, але форма лякала мене. Він сказав українською:

– Ласкаво просимо до Канади, Надю. Ти рада, що ти тут?

Я не люблю брехати, тому не відповіла, а просто дивилася на нього крізь сльози. Я була щаслива нарешті вибратися з того жахливого табору для переміщених осіб, у якому ми провели п'ять років. Якоюсь мірою я раділа тому, що потрапила в Канаду, бо вона так далеко від мого іншого життя. Але в моєму попередньому житті були речі, за якими я все ще тужила.

Офіцер імміграційної служби смикнув за одну з моїх кісок, а потім устав. Я слухала, як він запитував Марусю про те, де ми жили до війни і що робили під час війни. Я завжди помічала, як легко Марусі вдається брехати.

Офіцер попросив подивитися квитки на потяг – їх дали нам люди з Об'єднаних націй. Маруся показала їх, не випускаючи з рук, але він вихопив їх і уважно оглянув. Вдовольнившись, він проштампував наші документи та вручив нам. Маруся склала їх тремтливими руками й обережно просунула в бюстгальтер крізь гудзики поправованої блузи. Чоловік видав їй трохи паперових грошей.

– Це п'ять канадських доларів. На їжу, – сказав він.

Порт був уцент заповнений людьми, які втратили батьківщину під час війни, як і ми. Вуличні

торговці змагалися між собою, намагаючись продати нам їжу. Вони вигукували щось на кшталт «молоко», «яблука» та «хліб». Ми з Марусею трохи повчили англійську в таборі для переміщених осіб, тож могли зрозуміти деякі слова.

Маруся хотіла купити бутерброди з м'ясом і пляшку молока, але не знала, як сказати «бутерброд». Коли нарешті торговець зрозумів, то попросив надто багато доларів. Ми мали бути обачними, аби зберегти гроші. Я була голодна й хотіла пити, думала, що помру від спеки. Але принаймні ми були в безпеці.

– Мабуть, це продовольчий магазин, – сказала я, вказуючи на будівлю з пірамідою бляшанок, виставлених у вікні. Двері будівлі відчинилися, і звідти вийшов чоловік.

Він ніс щось схоже на хліб.

– Давай спробуємо, – вирішила Маруся, штовхаючи мене в бік магазину.

Коли ми відчинили двері, то відчули, що всередині було ще спекотніше, ніж назовні. Пузатий чоловік із рум'яним обличчям і блискучою лисою головою всміхнувся нам.

– Їжа...? – сказала Маруся англійською, тримаючи п'ять доларів, щоб чоловік її побачив.

– Залишилося не так багато, – чоловік відповів їй англійською, жестикулюючи руками. Ми оглянули магазин. Він мав рацію. Банки, розташовані

в піраміді, мали зображення з різними овочами. Ще в крамниці були мішки з борошном і рисом. Але жодних булочок, сирів, ковбаси чи чогось такого, що можна з'їсти, не готуючи.

– Хліб? – спитала Маруся.

Крамар сумно похитав головою. Ми вже збиралися йти, коли обличчя чоловіка засвітилося. Він зігнув палець, і ми пішли за ним до заднього кутка магазину. Коли чоловік відчинив гігантську скриню, нас зі свистом огорнуло прекрасне крижане повітря. Він витягнув щось, що нагадувало велику білу картонну цеглину.

– Ice cream¹, – сказав він, усміхаючись.

– I scream²? – спантеличено запитала Маруся.

– Ні, ні, – заперечив чоловік. Я була така ж розгублена, як і Маруся. Який стосунок це кричання мало до хліба? Чоловік схопив картонну цеглинку й підніс її до переднього прилавка. Він зосереджено насупив брови, копірсаючись у скриньці під касою. Зрештою, усміхаючись, дістав дві пласкі дерев'яні ложечки.

– Зараз побачите, – промовив він, віддираючи шар паперу з холодної цеглинки. Аромат ванілі вихором долетів до нас.

– Ice, – пояснив чоловік. – Cream, – він узяв одну з дерев'яних ложок і протягнув її поверхнею

¹ Морозиво (з англ.).

² Я кричу (з англ.).

цеглинки. Утворилася холодна кулька. Він поклав її на ложку й підніс до рота.

– Скуштуйте, – запропонував він. Я стиснула губи.

– Я спробую, – сказала Маруся своєю обережною англійською.

Чоловік підніс ложку до її роззявленого рота й опустив у нього холодну кульку, ніби годував птаха. Очі її розширилися від шоку. Я дуже раділа, що не скуштувала першою. А тоді вона всміхнулася.

– Добре!

Маруся набрала ще трохи в ложку й дала мені. Кінчиком язика я торкнулася до незнайомої їжі. Вона нагадала мені снігову кульку. Я поклала всю ложку в рота і здригнувся від шоку. Холодний солодкий вершковий смак. Не просто чудовий смак, а відчуття холоду в спекотний липкий день. Божественно.

– П'ять доларів, – сказав крамар.

Маруся зблідла. Цілих п'ять доларів за цю дивну нову їжу? Вона похитала головою.

– Ти їси – ти купуєш, – суворо відказав він.

Маруся неохоче піднесла в руках нашу п'ятидоларову купюру.

– Але це все, що в нас є.

Крамар вихопив купюру з її пальців.

– Будь ласка, – сказала вона з повними сліз очима.

Продавець жалісно поглянув на нас. Він потягнувся до каси й дістав один долар. Маруся взяла,

і ми вийшли з магазину. Маруся притискала до грудей наше коштовне морозиво. Ми заледве пройшли пів кварталу, коли вона закричала:

– О ні. Дивися!

Її блуза була вкрита густою білою рідиною.

– Тримай, – сказала вона, шпурляючи по купку мені. Вона просунула руку крізь гудзики в бюстгальтер і дістала наші дорогоцінні імміграційні документи та квитки на потяг. Кутик однієї форми був вологим, а частина офіційного штампу нерозбірливою. Квитки теж вологі, але не пошкоджені. Вона помахала ними в повітрі, щоб просушити. Тим часом я стояла й дивилася, як морозиво за чотири долари тане від спеки. Вона обережно склала імміграційні документи та квитки на потяг і засунула їх під пояс спідниці.

– Давай сядемо там, – запропонувала Маруся, стискаючи мене за лікоть. Щойно ми сіли на лавку в парку, вона подала мені дерев'яну ложку. Ми ковтали морозиво якомога швидше. Коли закінчили, наші руки й обличчя стали липкими, але мені було байдуже. Це морозиво виявилось найкращим, що я куштувала за дуже довгий час. Ми помилися у громадському фонтані, але Марусина блузка вже не мала вигляду свіжовипрасуваної. Я не пам'ятаю всього, що відбувалося протягом наступних кількох днів. Нам удалося знайти дорогу до вокзалу. Я знала, що ми їдемо на захід. Пам'ятаю, як пересідали

у Квебеку. Доволі надовго ми зупинялися в Монреалі, щоб знайти продовольчий магазин. У нас була тільки одна доларова купюра. Морозиво – таке дороге задоволення! Одна з іммігранток, які їхали з нами в поїзді, запропонувала нам купити щось під назвою «чудо-хліб»¹.

– Це дешево, – сказала вона. – За долар можна отримати три буханці.

Тож ми зайшли до продуктового магазину та запитали в касирки з червоною помадою на губах, де знайти чудо-хліб.

– Далі в проході, – відповіла вона нудним голосом, указуючи напрямом довгим червоним нігтем. Ціла полиця була заповнена пухкими білими хлібцями, загорнутими в кольоровий вощений папір. Маруся взяла два. Ми не посміли купити щось пити – надворі був фонтан. Касирка дала нам кілька монет решти.

Коли ми знову сіли на потяг, Маруся відкрила один зі згортків з хлібом і вкряяла по дві скибочки обом. Він здавався ідеальним білим хлібом із м'якою золотавою скоринкою. Я піднесла його до обличчя і вдихнула. Він не мав запаху. Я відкусила. Він не мав смаку. Я подивилася на Марусю. Вона

¹ «Чудо-хліб» (англ. «Wonder Bread») – популярна марка американського нарізного хліба, що виготовлявся з 1921 року й один із перших був збагачений вітамінами та мінералами (у 1940-х роках).

повільно жувала зі спантеличеним виразом обличчя.

– Цікаво, чому вони називають це хлібом, – запитала вона, а потім сумно засміялася. – Чудо-хлібом.

Мені хотілося плакати. Чи це єдиний хліб, який ми зможемо їсти в Канаді?

Маруся погладила мене по руці.

– Я спечу справжній хліб, коли ми приїдемо до нашого нового дому.

З рухом поїзда мій голод утамувався чудо-хлібом. Я заснула, мріючи про справжній хліб.

Наш потяг пропихтів через Оттаву, а в Торонто ми пересіли на інший. Я була вражена, що Маруся змогла в усьому цьому розібратися, але щоразу, коли поїзд зупинявся, вона показувала наші квитки кондукторові, аби переконатися, що ми їдемо у правильному напрямку. Ці поїзди були закриті, з м'якими кріслами та великими вікнами. Анітрішки не схожі на німецькі вагони-платформи. Я спостерігала у вікно, як міста пропливали повз, і дивувалася, що там не було ані розбомблених, ані спалених будівель. Хіба війна не перейшла за океан? Гадаю, це була все-таки не світова війна.

До того як поїзд прибув у Брантфорд, ми вже з'їли два буханці чудо-хліба і мене справді нудило від нього. На вокзалі Брантфорда я побачила